

demos

Jaargang 24
Augustus 2008

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

7

NIDI

Inhoud

- 1 **Nieuwe EU-lidstaten vergrijzen het sterkst**
- 5 Veel ouders van pasgeborenen niet getrouwd
- 5 **Van school- naar beklagdenbank**
- 7 Dalende sterfte

Foto: Marcel Minnée.

Nieuwe EU-lidstaten vergrijzen het sterkst

ROB VAN DER ERF

De bevolking in de Europese Unie groeit nog altijd heel langzaam, maar niet in alle lidstaten. In sommige landen loopt de bevolkingsomvang terug, in andere neemt deze nog flink toe. Eurostat, het statistische bureau van de Unie, verwacht in haar laatste bevolkingsprognose dat de EU-bevolking nog tot rond 2035 door zal groeien. Vooral in de meeste nieuwe lidstaten zal er echter sprake zijn van een forse daling. Deze gaat gepaard met een sterke vergrijzing. Hier worden de ontwikkelingen gedurende de eerste jaren van dit millennium geschetst. Daarna wordt ingegaan op de genoemde prognose en op de belangrijkste daaraan ten grondslag liggende veronderstellingen.

Begin dit jaar telde de EU-27 naar schatting 496 miljoen inwoners, exclusief de bijna twee miljoen inwoners van de Franse overzeese gebiedsdelen. Ter vergelijking: in de Verenigde Staten waren dat er ongeveer 315 miljoen. China had de meeste inwoners (1,3 miljard) op de voet gevolgd door India (1,2 miljard).

Door de naar verhouding geringe bevolkingsgroei in de EU-27 is het aandeel in de wereldbevolking tussen 1960 en 2008 met zes procentpunten gezakt (van 13,3 procent in 1960 tot 7,3 in 2008). Voor de Verenigde Staten bedroeg deze daling slechts 1,5 procentpunt (van 6,1 tot 4,6). Ook het aandeel van China liep wat terug (van 21,7 naar 19,8) in tegenstelling tot dat van India dat flink steeg (van 14,7 naar 17,6).

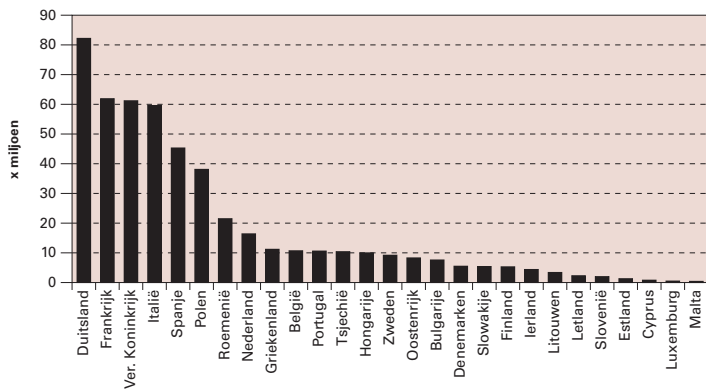
Duitsland op kop

Binnen de EU-27 gaat Duitsland duidelijk op kop met 82 miljoen inwoners, ofwel 16,6 procent van de totale bevolking van de Unie (figuur 1). Op enige afstand volgen Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Italië, elk met rond de 60 miljoen inwoners. Na Spanje (45 miljoen) en Polen (38 miljoen) voert Roemenië op de zevende plaats met 22 miljoen inwoners de groep kleinere landen aan. Cyprus, Luxemburg en Malta sluiten de rij met elk minder dan één miljoen inwoners.

Sterke variatie in groei

In de eerste jaren van deze eeuw groeide de bevolking van de EU-27 met 14,5 miljoen inwoners. Uitgedrukt als percentage van de bevolking op 1 januari 2000 betekent dit een groei van 3,0 procent. Het grootste deel van deze groei, 12,3 miljoen,

Figuur 1. Inwonertal in de EU-27, 1 januari 2008 (miljoenen)

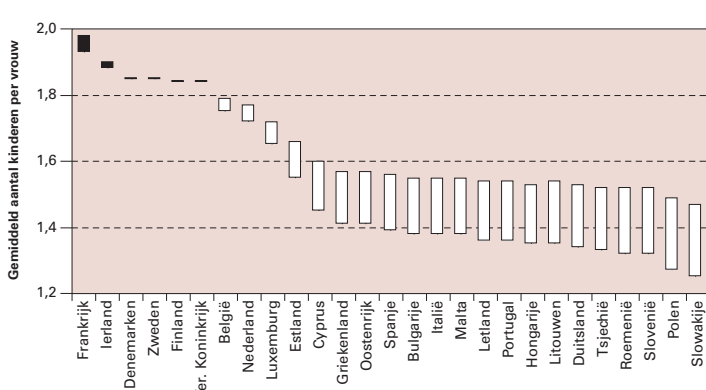
Bron: Eurostat.

Figuur 2. Bevolkingsgroei in de EU-27, 2000-2007 (in % van de beginbevolking)

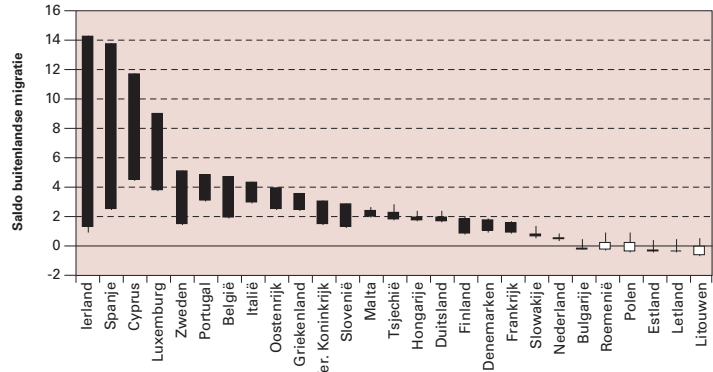
Bron: Eurostat.

Figuur 3. Gemiddeld aantal kinderen per vrouw in de EU-27, 2008 en 2060

De landen zijn gesorteerd van hoog naar laag in 2008. Een wit staafje betekent een stijging tussen 2008 en 2060, een zwart staafje een daling. Een verticaal streepje betekent een tussenliggende hogere of lagere waarde.
Bron: Eurostat, Europop 2008.

Figuur 4. Saldo buitenlandse migratie per 1.000 van de bevolking in de EU-27, 2008 en 2060

De landen zijn gesorteerd van hoog naar laag in 2008. Een wit staafje betekent een stijging tussen 2008 en 2060, een zwart staafje een daling. Een verticaal streepje betekent een tussenliggende hogere of lagere waarde.
Bron: Eurostat, Europop 2008.

komt voor rekening van het saldo van de buitenlandse migratie, de rest, 2,2 miljoen, komt door natuurlijke groei (geboorte minus sterfte). De bevolkingsontwikkeling varieerde in de eerste jaren van dit millennium sterk per EU-land, van een groei van 17 procent voor Ierland tot een krimp van 7 procent voor Bulgarije dat in 2007 lid werd van de Unie (figuur 2). Naast Ierland behoren Cyprus, Spanje, Luxemburg en Malta tot de grote groeiers. Aan de andere kant vertonen behalve Bulgarije diverse andere nieuwe lidstaten een daling van het inwonertal, zoals de Baltische staten, Roemenië, Hongarije en

Polen. Hierdoor resulteert voor de groep nieuwe lidstaten als geheel (NLS-12) een negatief groeicijfer. Terwijl in de 'oude' lidstaten de natuurlijke groei op twee landen na (Duitsland en Italië) positief is, is dat voor de nieuwe lidstaten in slechts drie landen het geval (Cyprus, Malta en Slowakije). Het saldo uit de buitenlandse migratie is in 7 van de 27 landen negatief. Deze behoren alle tot de NLS-12.

Europop 2008

Recentelijk heeft Eurostat voor de EU-27 een nieuwe bevolkingsprognose uitgebracht onder de naam Europop 2008. Vooralsnog is er één set scenario's gepubliceerd met als uitgangspunt convergentie in het jaar 2150. Dit betekent dat uitgaande van het verdwijnen van sociaal-economische en culturele verschillen tussen de 27 EU-landen er in het jaar 2150 ook geen verschillen meer zullen bestaan in vruchtbaarheid, sterfte en migratie. Tijdens de prognoseperiode (2008-2060) worden deze verschillen wel al kleiner, maar verdwijnen ze nog niet. Bij de component migratie wordt nog aangetekend dat eventuele tekorten op de arbeidsmarkt in de prognose zijn gecompenseerd door buitenlandse arbeidskrachten.

Meer kinderen

Voor een indicatie van de vruchtbaarheid is het gangbaar om het gemiddelde aantal kinderen per vrouw (het totaal leeftijds specifieke vruchtbaarheidscijfer) te hanteren (figuur 3). Sinds het verdwijnen van het communisme is dit aantal in de nieuwe lidstaten sterk gedaald. Aan die da-

Foto: Marcel Minnée.

ling is echter een einde gekomen. Voor de komende jaren wordt enig herstel verwacht. In de 'oude' lidstaten is al vanaf de tweede helft van de jaren negentig van de vorige eeuw sprake van enig herstel dat naar verwachting zal doorzetten. In beide gevallen heeft het herstel te maken met inhaal van uitgestelde kinderen. De verwachte sterkste stijgingen gelden voor Slowakije (17 procent) en Polen (16 procent). Desalniettemin blijven dit de landen met het laagste gemiddelde kindertal per vrouw. In de twee landen met de hoogste vruchtbaarheid (Frankrijk en Ierland) wordt een kleine daling verondersteld en in vier landen (Denemarken, Finland, Verenigd Koninkrijk en Zweden) met eveneens een hoge vruchtbaarheid wordt uitgegaan van een constant niveau. Voor de EU-27 als geheel resulteert tussen 2008 en 2060 een verwachte stijging van 1,54 naar 1,67, voor de 'oude' EU-15 van 1,59 naar 1,70 en voor de nieuwe lidstaten van 1,31 naar 1,51. Deze niveaus zijn overigens ruim onvoldoende om op den duur een negatieve natuurlijke groei te voorkomen. Voor een nulgroei, waar geboorte en sterfte elkaar in evenwicht houden, is een gemiddeld aantal kinderen per vrouw van omstreeks 2,1 nodig. Ofschoon er duidelijke verschillen in de geboorteveronderstellingen blijven bestaan is er ten opzichte van de huidige situatie toch zeker van convergentie sprake. Nu varieert het gemiddelde kindertal per vrouw tussen 1,25 voor Slowakije en 1,98 voor Frankrijk, in 2060 zal dit cijfer volgens Europop 2008 tussen 1,47 en 1,93 liggen voor wederom Slowakije en Frankrijk.

Levensverwachting blijft stijgen

Het sterftheniveau van mannen en vrouwen in prognoses wordt over het algemeen aangegeven door middel van de levensverwachting bij de geboorte (tabel). Voor alle landen wordt een stijging van deze levensverwachting verondersteld. Bij de mannen is de voorziene stijging met 14,5 jaar het grootst in Letland en Litouwen, de twee landen met de laagste levensverwachting, en met 6,4 jaar het kleinst in Zweden, dat de hoogste levensverwachting voor mannen heeft. Voor de hele EU-27 bedraagt de verwachte stijging bij de mannen 8,4 jaar. De NLS-12 gaat er met 11,5 jaar meer op vooruit dan de 'oude' EU-15 waar de levensverwachting bij de geboorte voor mannen naar verwachting met 7,5 jaar zal toenemen.

Bij de vrouwen is de stijging het grootst in Letland (10,1 jaar) en het kleinst in Spanje (5,7 jaar). Voor de EU-27 bedraagt de verwachte winst voor vrouwen 6,9 jaar, voor de NLS-12 is dat 8,8 jaar en voor de 'oude' EU-15 6,3 jaar.

Bij de mannen wordt dus een sterkere verbetering van de levensverwachting verondersteld dan bij de vrouwen. Hierdoor neemt het verschil in levensverwachting tussen vrouwen en mannen af. Op Cyprus na, waar het verschil 3,5 jaar is gebleven, komt volgens Europop 2008 in alle EU-landen de levensverwachting van mannen dicht bij die van vrouwen te liggen. Het verschil tussen vrouwen en mannen loopt naar verwachting het meest terug in Litouwen (van 11,5 in 2008 naar 6,5 in 2060) en het minst in het Verenigd Koninkrijk en Zweden (van 4,1 naar 3,9).

Levensverwachting bij de geboorte in de EU-27, 2008 en 2060

	Mannen		Vrouwen		Vrouwen minus mannen	
	2008	2060	2008	2060	2008	2060
EU-27	76,1	84,5	82,1	89,1	6,0	4,5
EU-15	77,5	85,0	83,1	89,4	5,5	4,4
NLS-12	70,8	82,3	78,7	87,5	7,9	5,2
België	76,7	84,4	82,3	88,9	5,6	4,5
Bulgarije	69,7	81,6	76,7	86,5	7,0	4,9
Cyprus	78,2	85,2	81,7	88,7	3,5	3,5
Denemarken	76,4	84,3	81,0	88,4	4,6	4,1
Duitsland	77,3	84,9	82,6	89,1	5,3	4,2
Estland	68,0	80,8	78,7	87,5	10,7	6,7
Finland	76,1	84,3	83,0	89,3	6,9	5,0
Frankrijk	77,5	85,1	84,3	90,1	6,8	5,0
Griekenland	77,4	84,8	82,6	88,7	5,2	3,9
Hongarije	69,7	81,9	78,1	87,3	8,4	5,4
Ierland	77,5	85,2	81,9	89,2	4,4	4,0
Italië	78,5	85,5	84,2	90,0	5,7	4,5
Letland	66,0	80,5	76,7	86,8	10,7	6,3
Litouwen	65,9	80,4	77,4	86,9	11,5	6,5
Luxemburg	76,3	84,5	81,2	88,5	4,9	4,0
Malta	76,0	84,3	81,1	88,6	5,1	4,3
Nederland	77,9	84,9	82,2	88,9	4,3	4,0
Oostenrijk	77,4	84,9	82,9	89,2	5,5	4,3
Polen	71,4	82,5	79,9	88,0	8,5	5,5
Portugal	75,8	84,1	82,4	88,8	6,6	4,7
Roemenië	69,8	81,9	76,6	86,6	6,8	4,7
Slowakije	70,9	82,0	78,7	87,4	7,8	5,4
Slovenië	74,7	83,7	81,9	88,8	7,2	5,1
Spanje	77,4	84,9	83,9	89,6	6,5	4,7
Tsjechië	73,9	83,2	80,2	87,8	6,3	4,6
Verenigd Koninkrijk	77,4	85,0	81,5	88,9	4,1	3,9
Zweden	79,0	85,4	83,1	89,3	4,1	3,9

Bron: Eurostat, Europop 2008.

In overeenstemming met het uitgangspunt van Europop 2008 nemen de verschillen in levensverwachting tussen de EU-landen flink af. Wel blijft de ongelijkheid groter bij de mannen.

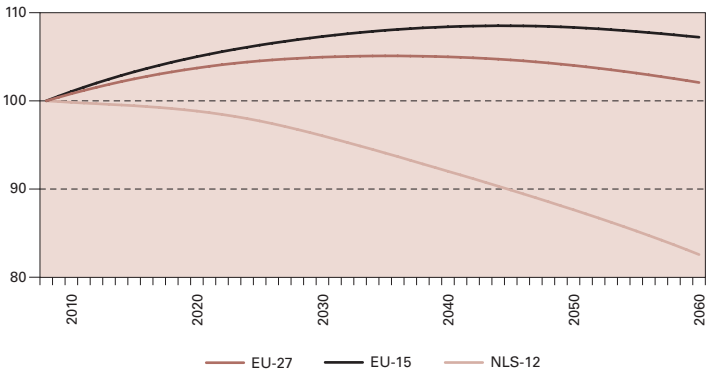
Migratie loopt terug

Figuur 4 laat het verwachte verloop van het saldo van de buitenlandse migratie per 1.000 van de bevolking zien. In de landen die momenteel naar verhouding de grootste nettomigratie hebben worden de sterkste dalingen verwacht: Ierland, Spanje, Cyprus en Luxemburg. In andere landen verandert er weinig of niets, zoals in

Foto: Marcel Minnée.

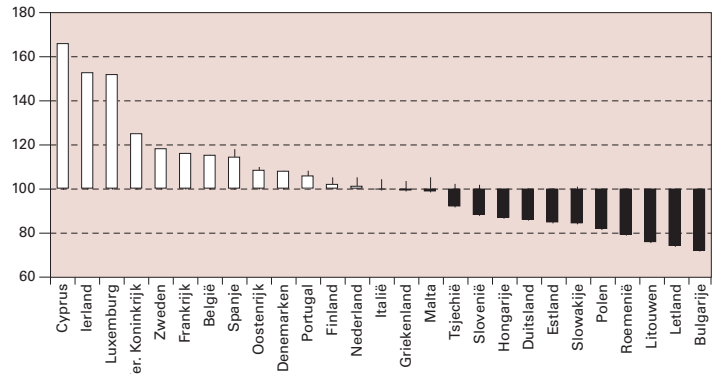
Figuur 5. Bevolkingsontwikkeling in de EU, 2010-2060, 2008=100

De ontwikkeling per EU-land tot 2060 valt uit figuur 6 af te lezen.

Bron: Eurostat, Europop 2008.

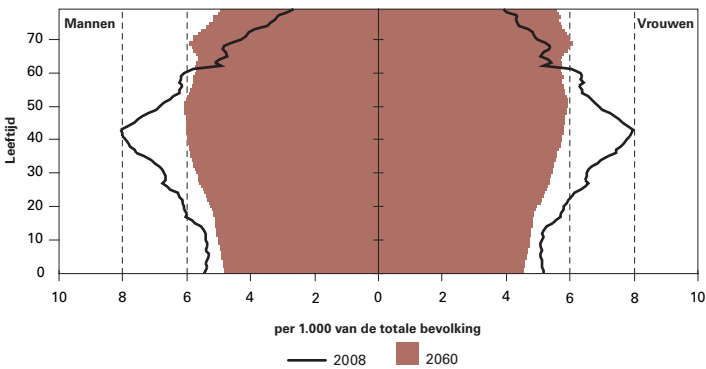
Figuur 6. Bevolkingsontwikkeling in de EU-27 tussen 2008 en 2060, 2008=100

De landen zijn gesorteerd van hoogste naar laagste groei tussen 2008 en 2060. Een wit staafje betekent een stijging tussen 2008 en 2060, een zwart staafje een daling. Een verticaal streepje betekent een tussenliggende hogere waarde.

Bron: Eurostat, Europop 2008.

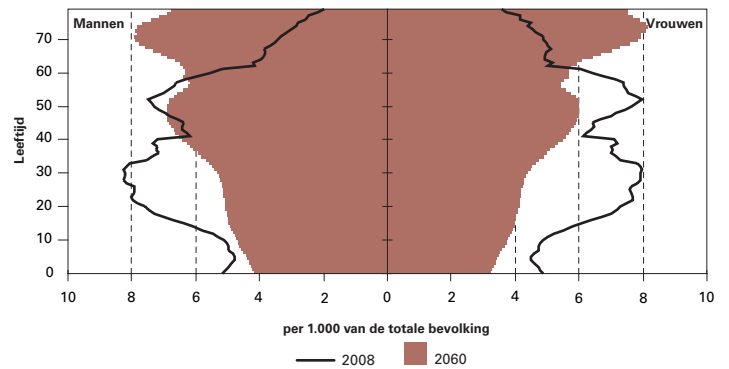
Figuur 7. Bevolkingspiramide van de EU-15, 1 januari 2008 en 2060

Voor leeftijden 80 en hoger is er geen gedetailleerde informatie beschikbaar. Voor de hele categorie 80+ zijn de waarden: mannen 2008 16 per 1.000, 2060 50 per 1.000; vrouwen 2008 32 per 1.000, 2060 70 per 1.000.

Bron: Eurostat, Europop 2008.

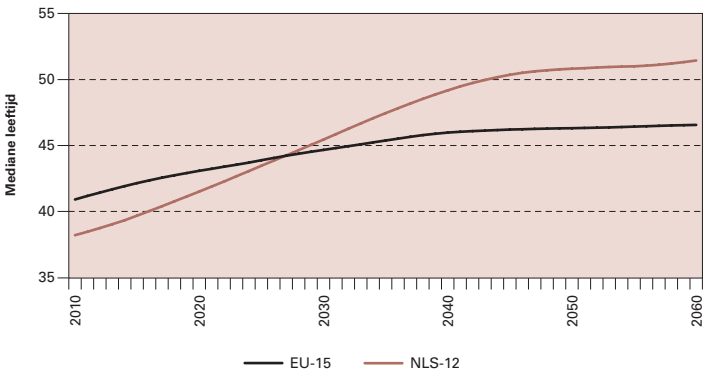
Figuur 8. Bevolkingspiramide van de NLS-12, 1 januari 2008 en 2060

Voor de leeftijden 80 en hoger is er geen gedetailleerde informatie beschikbaar. Voor de hele categorie 80+ zijn de waarden: mannen 2008 10 per 1.000, 2060 52 per 1.000; vrouwen 2008 21 per 1.000, 2060 78 per 1.000.

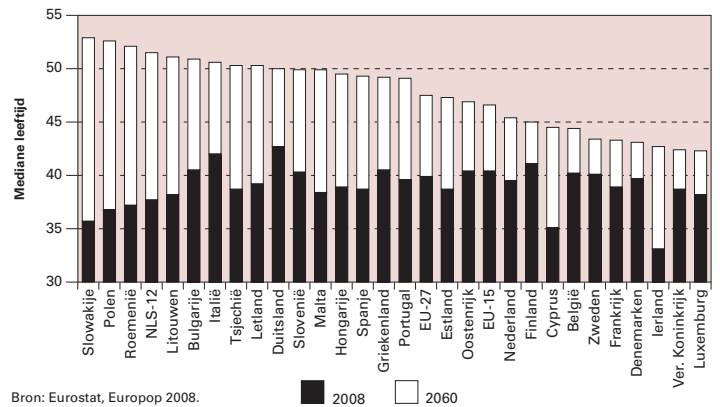
Bron: Eurostat, Europop 2008.

Figuur 9. Mediane leeftijd in de EU, 2010-2060

Bron: Eurostat, Europop 2008.

Figuur 10. Mediane leeftijd in de landen van de EU-27, 1 januari 2008 en 2060

Bron: Eurostat, Europop 2008.

Bulgarije, de Baltische staten en Nederland. De verschillen tussen de landen worden dus volgens Europop 2008 aanzienlijk kleiner.

Alleen groei in 'oude' lidstaten

Volgens het convergentiescenario van Europop 2008 zal de bevolking in de EU-27 nog tot omstreeks 2035 blijven groeien en wel met 25 miljoen personen (van omstreeks 495 tot rond de 520 miljoen). Deze groei zal zich volledig afspeelen in de 'oude' EU-landen (figuur 5). In de nieuwe lidstaten wordt tussen nu en 2060 een daling van de bevolkingsomvang verwacht van 18 miljoen (van 103 naar 85 miljoen). Zoals uit figuur 6 blijkt, zijn de landen met naar verhouding de sterkste groei van het aantal inwoners Cyprus (+66 procent), Ierland (+53 procent) en

Luxemburg (+52 procent). Bulgarije (-28 procent), Letland (-26 procent), Litouwen (-24 procent) en Roemenië (-21 procent) lopen het meest in inwonertal terug.

Ontgroening en vergrijzing

Welke de gevolgen zijn van een laag aantal kinderen per vrouw en alsmaar hogere overlevingskansen wordt in de figuren 7 en 8 in beeld gebracht. In de EU-15 gaat de huidige suprematie van de groep veertigers verdwijnen en worden de verschillen tussen de leeftijden steeds kleiner. In de nieuwe lidstaten worden de zeventigers zelfs de grootste leeftijdsgroep. De mediane leeftijd, de leeftijd die een bevolking precies in tweeën deelt (de ene helft jonger, de andere ouder) kan worden gezien als maat

van vergrijzing. Deze leeftijd gaat in de nieuwe lidstaten veel sterker omhoog dan in de oude EU-15 (zie figuur 9). Terwijl de vergrijzing in de EU-15 over zo'n jaar of 25 al sterk gaat afvlakken duurt het voor de nieuwe lidstaten tot rond 2050 alvorens het tempo van de vergrijzing gaat teruglopen.

De verandering in mediane leeftijd per land tussen nu en 2060 wordt in figuur 10 weergegeven. Hierin wordt duidelijk hoe sterk de verwachte vergrijzing in diverse nieuwe lidstaten is vergeleken met menige 'oude' lidstaat'. Zo verandert Slowakije van een 'jong' land nu in een 'oud' land omstreeks 2060. Tegenover een stijging van de mediane leeftijd in dat land met 17,2 jaar staat in een land als Zweden een stijging met slechts 3,3 jaar. Een gevolg van deze verschillende ontwikkelingen is dat er wat betreft de mediane leeftijd geen convergentie maar juist divergentie optreedt. Slechts in enige landen ligt de 'piek' van de vergrijzing voor het einde van de prognoseperiode, te weten rond 2050 in Denemarken, Duitsland, Litouwen, Nederland, Oostenrijk en Slovenië. In de overige landen wordt de hoogste mediane leeftijd aan het einde van de prognoseperiode, dus in 2060, bereikt.

Tot slot

Tot nog toe heeft Eurostat in tegenstelling tot de vorige prognoses slechts één scenario gepubli-

ceerd. Hier zal het echter niet bij blijven. Mogelijk komt er nog een scenario waarbij de convergentie eerder dan in 2150 wordt bereikt, bijvoorbeeld al in 2100. In dat geval zal de bevolkingsontwikkeling in de nieuwe lidstaten door een sterker stijgende vruchtbaarheid en een hogere levensverwachting ongetwijfeld een minder sterk dalend verloop laten zien. De vraag is dan welk scenario het predikaat 'meest waarschijnlijk' zal krijgen. Los daarvan kan de meer fundamentele vraag worden gesteld of een ontwikkeling naar convergentie wel zo waarschijnlijk is. Waarom zouden er geen sociaal-economische en culturele verschillen tussen de regio's in Europa kunnen blijven bestaan en waarom zouden de demografische verschillen in sommige gevallen niet groter kunnen worden in plaats van kleiner? Vanuit deze optiek bezien is het toevoegen van een scenario te overwegen waarbij convergentie niet de leidraad is, bijvoorbeeld een trendscenario, gebaseerd op het doortrekken van in het verleden waargenomen ontwikkelingen. Dan kan men zich tenminste een reëel beeld vormen van de onzekerheden die kleven aan een bevolkingsprognose van in dit geval de Europese Unie.

Drs. R.F. van der Erf, NIDI; e-mail: erf@nidi.nl

demodata

VEEL OUDERS VAN PASGEBORENEN NIET GETROUWD

In 2007 werden in Nederland 181.000 kinderen geboren, van wie 70.000 buiten het huwelijk. Dat is 40 procent. In 1990 had nog tien procent van de pasgeborenen niet-getrouwde ouders. Dat komt door de sterke groei van het aantal niet-gehuwd samenwonenden. In 2007 werd voor het eerst de helft van het aantal eerste kinderen buiten het huwelijk geboren, maar ook het percentage tweede en volgende kinderen met niet-getrouwde ouders stijgt fors. Steeds meer ouders blijven niet-gehuwd samenwonen na de geboorte van het eerste kind. Buiten het huwelijk geboren kinderen komen het vaakst voor bij jonge moeders. In 2007 was 90 procent van de moeders die voor hun 20ste hun eerste kind kregen, niet getrouwd. Begin jaren negentig was dat nog 40 procent. Van de vrouwen die pas na hun 35ste voor het eerst moeder worden, is ruim de helft niet getrouwd (CBS).

Van school- naar beklagdenbank

ROEL JENNISSEN

Voortijdig schoolverlaten en criminaliteit onder autochtonen en niet-westerse allochtonen

Voortijdig schoolverlaten komt vaker voor onder niet-westers allochtone jongeren dan onder jongeren met een westerse achtergrond. Dit is een belemmering voor de sociaal-economische integratie van niet-westerse allochtonen, aangezien onderwijsdiploma's kunnen worden gezien als het belangrijkste toegangsbewijs tot de middelbare en hogere sociaal-economische strata van moderne samenlevingen. Daarnaast bestaat ook een verband tussen voortijdig schoolverlaten en criminaliteit, waardoor de integratie van deze groep nog eens extra wordt bemoeilijkt.

Foto: Marcel Minnée.

De criminologen Weerman en Van der Laan laten in een in 2006 verschenen literatuurstudie zien dat door verscheidene onderzoekers een relatie tussen voortijdig schoolverlaten en criminaliteit is aangetoond. Zij concluderen dat deze samenhang het sterkst is onder jongens en bij ernstige vormen van delinquentie. Ook uit cijfers van het CBS blijkt onomstotelijk dat er een verband bestaat tussen voortijdig schoolverlaten en criminaliteit. Van alle voortijdig schoolverlaters (zie kader) die in het schooljaar 2004/'05 het onderwijs verlieten zonder een startkwalificatie te hebben behaald werd 15,8 procent in de periode van 1 januari 2003 tot en met 31 december 2005 geregistreerd in het Herkenningsdienstsysteem (HKS) van de politie (zie kader) met een proces-verbaal, terwijl het aan-

Tabel 1. Voortijdig schoolverlaten naar herkomstgroepering, schooljaar 2004/2005

	Absoluut	% van het totaal aantal leerlingen in het vo en mbo
Turken	2.700	7
Marokkanen	2.700	7
Surinamers	2.660	7
Antillianen	1.170	8
Overige niet-westerse allochtonen	3.920	7
Totaal niet-westerse allochtonen, waarvan:		
Eerste generatie	5.400	10
Tweede generatie	7.750	6
Autochtonen	36.090	4

De absolute aantallen voortijdig schoolverlaters zijn afgerond op tientallen. De tabel bevat geen gegevens over schoolverlaters van 23 jaar en ouder.

Bronnen: IBG en CBS (SSB).

VOORTIJDIG SCHOOLVERLATERS

Voortijdig schoolverlaters zijn leerlingen die het onderwijs verlaten zonder dat zij ten minste een startkwalificatie hebben behaald. Een leerling heeft een startkwalificatie als hij of zij een havo- of vwo-opleiding of een basisberoepsopleiding (mbo niveau 2) heeft afgerond. Dus ook iemand die met alleen een vmbo-diploma of een diploma op niveau 1 van het mbo het onderwijs verlaat wordt beschouwd als een voortijdig schoolverlater. Hierbij wordt een leeftijdsgrens gehanteerd van 23 jaar.

deel geregistreerde daders onder jongeren die niet voortijdig van school gingen slechts 3,2 procent bedroeg.

Oorzaak en gevolg

Het gegeven dat er een relatie bestaat tussen voortijdig schoolverlaten en criminaliteit hoeft nog niet te betekenen dat we hier hebben te maken met een causaal verband waarbij het verlaten van de school de oorzaak en criminaliteit het gevolg is. Jongeren zouden immers ook vanwege een criminele carrière kunnen besluiten om van school te gaan. Ook zou een derde factor (bijvoorbeeld de gezinssituatie van de scholier) zowel het voortijdig schoolverlaten als het zich inlaten met criminele activiteiten kunnen veroorzaken. Een aantal studies die betrekking hebben op de Nederlandse situatie geven hierover geen uitsluitsel. In enkele Amerikaanse onderzoeken, waarbij werd gecorrigeerd voor een aantal demografische en sociaal-economische achtergrondvariabelen, werd echter wel een causaal verband gevonden tussen voortijdig schoolverlaten en het vertonen van delinquent gedrag. Uit deze studies bleek dat personen die voortijdig een einde maakten aan hun onderwijsloopbaan relatief vaker delinquent gedrag vertoonden.

In dit artikel zal nader worden ingegaan op het

causale verband tussen deze twee verschijnselen. Dit gebeurt door de oorzaken van voortijdig schoolverlaten en verschillen tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen met betrekking tot voortijdig schoolverlaten en criminaliteit nader te bekijken.

Meer voortijdig schoolverlaten onder niet-westerse allochtonen

Als eerste stap is bekeken hoe vaak voortijdig schoolverlaten onder verschillende herkomstgroepen voorkomt. Voor de leerlingen in het voortgezet onderwijs en het mbo in het schooljaar 2004/'05 is nagegaan of zij in het daaropvolgende schooljaar nog steeds door de overheid bekostigd onderwijs volgden of een startkwalificatie hadden behaald. De leerlingen die hier niet aan voldeden werden aangemerkt als voortijdig schoolverlater. Doordat geen registraties beschikbaar zijn van het particuliere onderwijs wordt het aantal voortijdig schoolverlaters waarschijnlijk iets overschat.

De percentages in tabel 1 maken duidelijk dat voortijdig schoolverlaten vanuit het voortgezet onderwijs in hogere mate onder niet-westerse allochtonen dan onder autochtone leerlingen voorkomt. Dit hangt deels samen met het gegeven dat veel niet-westerse allochtonen een opleiding volgen binnen het vmbo, waar voortijdig schoolverlaten vaker voorkomt dan op de havo of het vwo, schoolsoorten die meer door autochtonen worden bezocht. Ook voor vmbo-leerlingen geldt echter dat relatief meer niet-westerse allochtonen de opleiding voortijdig verlaten en relatief minder een vervolgonderwijs beginnen dan autochtonen, zo blijkt uit de 2007-editie van het Jaarboek Onderwijs van het CBS. Tabel 1 laat verder zien dat het percentage voortijdig schoolverlaters onder de eerste generatie niet-westerse allochtonen aanzienlijk hoger is dan onder de tweede generatie.

De percentages van de afzonderlijke niet-westerse herkomstgroepen blijken nauwelijks van elkaar verschillen. De groep overige niet-westerse allochtonen bestaat voor een relatief groot deel uit eerste generatie allochtonen. Als daarmee rekening wordt gehouden bij de interpretatie van

Foto: Marcel Minnée.

Foto: Marcel Minnée.

het percentage voortijdig schoolverlaters kan worden vastgesteld dat de groep overige niet-westerse allochtonen er beter in slaagt om een startkwalificatie te behalen dan de vier grote 'klassieke' niet-westerse herkomstgroepen (Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen).

Criminaliteit onder voortijdig schoolverlaters en niet-voortijdig schoolverlaters

In tabel 2 is het percentage voortijdig schoolverlaters en niet-voortijdig schoolverlaters dat in de periode van 1 januari 2003 tot en met 31 december 2005 als dader in het HKS werd geregistreerd per herkomstgroepering weergegeven. Het percentage geregisteerde daders is onder voortijdig schoolverlaters voor alle onderscheiden herkomstgroepen hoger dan voor leerlingen die de school niet voortijdig hebben verlaten. Van de vier grote 'klassieke' herkomstgroepen is het percentage geregisteerde daders onder Marokkaanse voortijdig schoolverlaters het grootst, gevolgd door achtereenvolgens Antilliaanse, Surinaamse en Turkse voortijdig schoolverlaters. Bij de overige scholieren wordt dezelfde volgorde gevonden. De verhouding tussen het aandeel als dader geregisteerde voortijdig schoolverlaters en als dader geregisteerde leerlingen die de school niet voortijdig verlaten wijkt niet erg af tussen de groepen niet-westerse allochtonen. De verhouding tussen deze percentages ligt tussen de 3,0 (Antillianen) en 3,5 (overige niet-westerse allochtonen). Voor autochtonen wijkt deze verhouding sterk af. Het percentage geregisteerde daders onder de voortijdig schoolverlaters is voor deze groep maar liefst 5,5 keer zo hoog als dat onder leerlingen die de school niet voortijdig verlaten. Voortijdig schoolverlaten lijkt daarom voor de autochtone individuele leerling een grotere invloed te hebben op het vertonen van crimineel gedrag dan voor de niet-westers allochtone individuele leerling.

Verschillende oorzaken van voortijdig schoolverlaten

Een mogelijke verklaring voor het verschijnsel dat voortijdig schoolverlaten voor autochtonen een groter effect heeft op het vertonen van crimineel gedrag dan voor niet-westerse allochtonen is dat er verschillende oorzaken kunnen zijn voor het voortijdig verlaten van het onderwijsstelsel. Deze kunnen op hun beurt weer in ongelijke mate voorkomen bij de verschillende herkomstgroepen.

De Amerikaanse criminoloog Sweeten, die de relatie tussen voortijdig schoolverlaten en criminaliteit onderzocht (zie kader pag. 8), verdeelde de redenen voor het voortijdig schoolverlaten in redenen die te maken hebben met de school, persoonlijke redenen en economische redenen. Tot de eerste categorie behoren bijvoorbeeld het vanwege disciplinaire redenen van school gestuurd zijn, slechte cijfers en een hekel hebben aan school. Voorbeelden van persoonlijke redenen zijn: het moeten vervullen van zorgtaken, het aangaan van een huwelijk en verhuizingen. De belangrijkste economische reden is financiële problemen. Sweeten laat zien

Tabel 2. Geregisteerde daders naar herkomstgroepering en het al dan niet voortijdig schoolverlaten zijn, schooljaar 2004/2005

	Voortijdig schoolverlaters		Niet-voortijdig schoolverlaters	
	Absoluut	% van het totaal aantal voortijdig schoolverlaters	Absoluut	% van het totaal aantal niet-voortijdig schoolverlaters
Turken	500	19	2.190	6
Marokkanen	990	37	4.020	11
Surinamers	670	25	2.380	7
Antillianen	340	29	1.240	10
Overige niet-westerse allochtonen	720	18	2.780	5
Totaal niet-westerse allochtonen, vv				
Eerste generatie	1.160	21	4.080	8
Tweede generatie	2.060	27	8.530	7
Autochtonen	4.580	13	21.260	2

De absolute aantallen geregisteerde daders zijn afgerond op tientallen. De tabel bevat geen gegevens over voortijdig schoolverlaters en niet-voortijdig schoolverlaters van 23 jaar en ouder.

Bronnen: IBG, KLPD (HKS) en CBS (SSB).

dat vooral jongeren die vanwege 'schoolredenen' voortijdig een einde maken aan hun onderwijsloopbaan relatief vaker delicten plegen. Voortijdig schoolverlaten vanwege economische redenen blijkt geen risicofactor voor het vertonen van crimineel gedrag te zijn. Integendeel, als rekening wordt gehouden met de sociaal-economische achtergrond van jongeren, blijken voortijdig schoolverlaters vanwege economische redenen relatief minder delicten te plegen dan niet-schoolverlaters.

Mogelijk verlaten autochtone voortijdig schoolverlaters in relatief hogere mate zonder een startkwalificatie het Nederlandse onderwijsstelsel vanwege redenen die met school te maken hebben dan niet-westers allochtone voortijdig schoolverlaters. Niet-westers allochtone scholieren hebben immers (ouders met) een gemiddeld lager inkomen en meer persoonlijke problemen die hebben te maken met aanpassingsproblemen en culturele dissonantie, het verschijnsel dat allochtone jongeren tussen twee sterk verschillende culturen, namelijk die van het land van herkomst (van hun ouders) en die van het land waarin ze op het moment residentie hebben, moeten laveren. Dit zou verklaren waar-

DALENDE STERFTE

In de eerste helft van 2008 nam de bevolking in Nederland met bijna 30.000 mensen toe. Dit komt doordat er meer mensen naar Nederland kwamen dan er vertrokken. Een positief migratiesaldo is sinds het tweede halfjaar van 2003 niet meer waargenomen. De bevolking groeit sneller dan vorig jaar. Twee op de drie immigranten kwamen uit Europa. Poolse immigranten namen in de eerste helft van 2008 met 6.900 het sterkst in aantal toe. Het aantal Bulgaarse immigranten bedroeg 2.600 en het aantal Roemeense 1.200. Op 1 juli 2008 waren in de Nederlandse bevolkingsregisters 64.000 Polen, bijna 11.000 Bulgaren en ruim 12.000 Roemenen ingeschreven. Nederland telde toen 16,4 miljoen inwoners (CBS).

HET HERKENNINGSDIENSTSYSTEEM (HKS)

Het HKS is een landelijk dekkend systeem dat door de verschillende politiekorpsen en de Koninklijke Marechaussee wordt gebruikt om allerlei gegevens te registreren. In dit artikel wordt gebruik gemaakt van gegevens uit het HKS die betrekking hebben op door de politie opgespoorde verdachten, de tegen hen opgemaakte processen-verbaal en de delicten die daarop staan vermeld. Verdachten die door de rechter worden vrijgesproken of bij wie de aanklacht wegens onrechtmatig verkregen bewijs wordt geseponeerd, worden in principe uit het HKS-bestand verwijderd. Verondersteld wordt dan ook dat het HKS voor de jaren 2003-2005 een bestand van geregisteerde daders is. Hier moeten echter enkele slagen om de arm worden gehouden. Zo blijven personen die niet verder door het openbaar ministerie worden vervolgd vanwege het ontbreken van wettig bewijs toch in het HKS-bestand zitten. Het gaat hier om twee à drie procent van het totale aantal delicten in het HKS-bestand. Bovendien is niet bekend of het hierboven beschreven verwijderen van gevallen van vrijspraak en septs wegens onrechtmatig verkregen bewijs wel altijd even nauwkeurig gebeurt. Een derde overweging die in het achterhoofd moet worden gehouden is dat personen die een schikking accepteren wel in het HKS-bestand blijven opgenomen, maar juridisch niet schuldig zijn bevonden.

Gary Sweeten maakte in zijn onderzoek 'School dropout and subsequent offending: Distinguishing selection from causation' gebruik van gegevens uit het National Longitudinal Survey of Youth 1997, dat oorspronkelijk is opgezet om ervaringen op de arbeidsmarkt gedurende de levensloop in kaart te brengen. Gedurende vijf jaar werden 7.536 jeugdigen in de leeftijd van 12 tot en met 16 jaar jaarlijks geïnterviewd. Naast tal van andere zaken, werd de geïnterviewden ook gevraagd of ze nog op school zaten en betrokken waren geweest bij criminele activiteiten. Indien personen niet meer op school zaten werd hen gevraagd waarom ze waren gestopt met hun opleiding. Deze redenen werden verdeeld in vier categorieën: redenen die met school te maken hebben (zoals vanwege disciplinaire redenen van school gestuurd zijn, slechte cijfers, een hekel hebben aan school), persoonlijke redenen (zoals zorgplicht, trouwen, verhuizen), economische redenen (zoals financiële problemen, het aangeboden krijgen van een baan) en overige redenen (alcohol of drugsgebruik, het nog niet kunnen inschrijven bij de nieuwe school van keuze). In het geval dat een jongere aangaf ooit betrokken te zijn geweest bij criminele activiteiten werd hem of haar ook gevraagd naar het type delict en naar het aantal keren dat hij of zij zich aan het betreffende delict schuldig had gemaakt.

Sweeten schatte regressiemodellen waarmee werd getracht het effect van voortijdig schoolverlaten uitgesplitst naar de vier bovengenoemde redenen op zowel het al dan niet als dader betrokken zijn geweest bij criminele activiteiten als het aantal gepleegde delicten te meten. In deze analyses werd onder andere gecontroleerd voor leeftijd, geslacht, etniciteit, regio in de VS, de leeftijd van de moeder, schooltype en het opleidingsniveau van de ouders.

om voortijdig schoolverlaten voor autochtonen een groter effect heeft op het vertonen van crimineel gedrag dan voor niet-westerse allochtonen.

Slotbeschouwing en discussie

Ook in deze studie wordt aangetoond dat relatief meer niet-westers allochtone jongeren als dader van een delict worden geregistreerd dan autochtone jongeren en dat er een verband bestaat tussen voortijdig schoolverlaten en criminaliteit. Voor autochtonen lijkt het effect van het voortijdig schoolverlaten op het zich inlaten met criminele activiteiten groter te zijn dan voor niet-westerse allochtonen. Dit betekent overigens niet dat voortijdig schoolverlaten onder niet-westerse allochtonen geen reden tot zorg zou zijn. Integendeel, voortijdig schoolverlaten komt ongeveer twee keer zo veel voor onder niet-westers allochtone jongeren dan onder hun allochtone leeftijdsgenoten en is derhalve, ook al is het effect op het plegen van delicten kleiner dan voor autochtonen, een belangrijk aandachtspunt in verband met het terugdringen van de criminaliteit onder niet-westers allochtone jongeren. Ook afgezien van de directe relatie tussen voortijdig schoolverlaten en criminaliteit heeft het voortijdig schoolverlaten van niet-westerse allochtonen de nodige aandacht, aangezien het de economische integratie van allochtonen in de weg staat. Met een startkwalificatie komen schoolverlaters namelijk makkelijker aan een baan. Daarbij komt dat mensen met een baan minder vaak van het rechte pad afwijken. Dat relatief veel niet-westerse allochtonen voortijdig hun onderwijsloopbaan afbreken is dus ook op een indirecte manier debet aan hun oververtegenwoordiging in de criminaliteitscijfers.

Dit artikel is een inhoudelijke verdieping van paragraaf 9.5 van het door het Sociaal en Cultureel Planbureau uitgegeven Jaarrapport Integratie 2007. De auteur dankt Marijke Hartgers (CBS) voor het beschikbaar stellen van de gegevens waarop deze studie is gebaseerd.

LITERATUUR:

- CBS (2007), *Jaarboek onderwijs in cijfers 2007*, Voorburg: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Jarjoura, G.R. (1996), The conditional effect of social class on the dropout-delinquency relationship. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 33 (2), pp. 232-255.
- Jennissen, R.P.W., A. Oosterwaal en M. Blom (2007), Geregistreerde criminaliteit onder niet-westerse allochtonen en autochtonen. In: J. Dagevos en M. Gijsberts (red.), *Jaarrapport Integratie 2007*. Den Haag: SCP, pp. 229-248.
- Sweeten, G.A. (2004), *School dropout and subsequent offending. Distinguishing selection from causation*. Baltimore: University of Maryland.
- Thornberry, T.P., M. Moore en R.L. Christenson (1985), The effect of dropping out of high school on subsequent criminal behavior. *Criminology*, 23 (1), pp. 3-18.
- Weerman, F.M. en P.H. van der Laan (2006), Het verband tussen spijbelen, voortijdig schoolverlaten en criminaliteit. *Justitiële Verkenningen*, 32 (6), pp. 39-53.

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en beoogt de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken te bevorderen. Inlichtingen over toezending van kopij kunnen worden ingewonnen bij de redactie

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding is toegestaan. Toezending van bewijs-exemplaren wordt op prijs gesteld.

Het NIDI is een instituut van de KNAW dat zich bezighoudt met onderzoek naar ontwikkelingen in de omvang en samenstelling van de bevolking

colofon

Demos	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry Bronsema, eindredacteur drs. Joop de Beer drs. Gijs Beets dr. Luc Bonneux
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	http://www.nidi.nl/public/demos/
Abonnementen	gratis
Basisontwerp	Harmine Louwé
Druk	Nadorp Druk b.v., Poeldijk

Dr. R.P.W. Jennissen, Ministerie van Justitie (WODC); e-mail: r.p.w.jennissen@minjus.nl

Foto: Marcel Minnée.

